

УДК 316.722:(038)(439)

Єлизавета Ладані

докторант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ В УГОРЩИНІ (З ІСТОРІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ УГОРЩИНИ)

У статті розглядаються сім двомовних культурологічних словників, що вийшли друком в Угорщині у видавництві «Корвіна» за останні 15 років, а саме: *Англо-угорський культурологічний словник* Іштвана Барта; *Японський культурологічний лексикон* Ласло Д. Хорвата; *Німецько-угорський культурологічний словник* Міклоша Дьєрффі; *Французько-угорський культурологічний словник* Петера Адама; *Італійсько-угорський культурологічний словник* Ласло Стано та *Російський культурологічний словник* Андраша Шопроні.

Ключові слова: культурологічний словник, реєстровий склад словника, словникова стаття.

The topic of the article is an overview of dictionaries of cultural literacy, which appeared in «Corvina» Publishing House in Hungary during the last 15 years: English-Hungarian Cultural Dictionary and American-Hungarian Cultural Dictionary edited by István Bart; Japanese Cultural Lexicon, editor László D. Horváth; German-Hungarian Cultural Dictionary edited by Györfy Miklós; French-Hungarian Cultural Dictionary, editor Péter Ádám; Italian-Hungarian Cultural Dictionary by László Sztánó and Russian Cultural Dictionary prepared by András Soproni.

Key words: cultural dictionary, entry, list of entries.

Загальновідомо, що у ХХІ ст. особливого значення набувають різноманітні зв'язки між представниками різних культур та мов. Це пояснюється тим, що дедалі інтенсивніше розвиваються політичні, торгівельні, культурні, наукові та інші міжнаціональні контакти, що охоплюють практично всі країни світу. Участь у міжнародному спілкуванні для багатьох стає повсякденною потребою [1:392–393]. Для забезпечення мовної комунікації відповідного рівня, вивчення не тільки мови, а й культури, традицій, звичаїв, порозуміння гуманістичних, духовних, ідейних, моральних та інших цінностей певної культурної спільноти стає все необхіднішим. Важливе місце у цьому також посідають різноманітні лексикографічні видання: лексикони, словники, довідники, путівники тощо. Усе більшого поширення набувають двомовні культурологічні словники. Користувачі таких словників, поряд із денотативним значенням певної лексичної одиниці, отримують і її конотативне значення, отримують ті фонові знання, без яких неможливо справжнє розуміння чужої культури.

Метою доповіді є ознайомлення з культурологічними словниками, які вже побутують в Угорщині. Протягом останніх 15 років було видано цілу низку таких праць. Перегляд цих видань з метою створення наступного культурологічного двомовного українсько-угорського словника є завданням запропонованої статті, в якій подано довідки про їх укладання, мотивацію щодо написання словників, шляхи добору реєстрового складу, їх побудову, стиль і, звичайно, про труднощі, з якими довелося зустрітися укладачам під час їх створення.

Англо-угорський культурологічний словник

Відомий угорський письменник, перекладач Іштван Барт один із перших започаткував в Угорщині укладання культурологічних словників. У 1998 р. з-під його пера на книговидавничому ринку Угорщини з'являється спочатку *Англо-угорський культурологічний словник*, а згодом – і *Американсько-угорський культурологічний словник*. Під час одного з інтерв'ю у

2003 р. директор видавництва «Корвіна» Іштван Барт, підкреслюючи важливість появи таких словників на угорському книговидавничому ринку, зазначив, що культурологічні словники: «Це зовсім новий жанр. Це новий жанр не тільки в Угорщині, в усьому світі саме тепер починають з'являтися культурологічні словники. Автор наголошує, що цьому сприяють дві речі: з одного боку те, що «культуру» ми сприймаємо вже не тільки як високу культуру, але й як культуру буденну. Словники надають поняттю «культура» саме таке визначення – це «культура повсякдення». А з іншого боку, навколишній світ став зовсім вузьким (...). Люди день у день зустрічаються з проявами чужої культури. Не важить, наскільки людина володіє чужою мовою, (...) вона просто натикається на стіну, я б навіть назвав це не стіною, а товстим непрозорим склом, і бачить, що поза ним існує життя там, поза ним рухаються люди, але їх рухи для неї незрозумілі» [10]. У передмові до *Англо-угорського культурологічного словника* Іштван Барт надає інструкції стосовно користування словником, тобто, де і як можна знайти у ньому певну довідку. «У цьому словнику зібрана інформація про життя британців і притаманні їх життєвому стилю звичаї та традиції, тут зібрані ритуали повсякденного життя та святкових подій, (...) тут створюється уявлення про пов'язані з життям предмети, тобто бутафорію життя британців, про все те, що іноземцям здається дивним, а іноді й незрозумілим у Великобританії» [4:1]. Укладач словника підкреслює, що читач в *Англо-угорському культурологічному словнику* знайде статті про королівство, державу, церкву, правові аспекти тощо. Автор зауважує, що традиційні словники ледь закріплюють культурний зміст мовних одиниць, бо надання інформації про поняття чи конкретне явище, що стоїть за словом, їм не під силу. Невідомо й з яким комплексом асоціацій пов'язується значення певної мовної одиниці у носія певної мови. Тому у культурологічних словниках зіставляються не окремі лексеми й не дві різні мови, а дві культури [4:1].

Американсько-угорський культурологічний словник

Американсько-угорський культурологічний словник вийшов друком у тому ж видавництві «Корвіна» у 2000 р. За побудовою словникових статей він мало чим різниться від свого попередника. Тематикою, однак, послуговували звичаї, традиції та приклади з повсякденного життя американського суспільства. У словнику фігурують передусім такі поняття, явища та предмети, які віддзеркалюють американську форму життя, у яких знаходять свій прояв притаманні їм цінності та традиції «(...) і, таким чином вони неначе утворюють суцільну тканину американської культури» [3:160]. У заключному слові до *Американсько-угорського словника* автор скористався змістом передмови до *Англо-угорського культурологічного словника*. Отже, кожен з цих словників поповнює англomовні знання угорського користувача залежно від його зацікавленості. Однак, насамперед, читач отримує інформацію про національно-культурний фон мовних одиниць того чи іншого суспільства, інформацію про відомі факти національно-культурних реалій.

Японський культурологічний лексикон

Японський культурологічний лексикон, укладений сучасним угорським письменником-есеїстом Ласло Д. Хорватом, вийшов друком у тому ж видавництві «Корвіна» у 1999 р. Автор у передмові до словника зауважує, що на угорському книжковому ринку це перший японський лексикон про японську культуру, суспільство та повсякденне життя з його найважливішими поняттями, явищами, предметами тощо. У цьому виданні знаходимо найпоширеніші у японській культурі логоепістемі, культурогемі та історичні реалії з життя японського народу. Ласло Д. Хорват згадує аналогічні звичаї в японській та угорській культурах щодо порядку написання імені та прізвища. Японці так само, як і угорці, спочатку пишуть прізвище, а потім ім'я, однак у багатьох випадках, коли мова йде про видатні постаті, про митців, згадують лише їх ім'я. Так, наприклад, відомого сьогуна Oda Nobunaga звать просто Nobunaga, а японського поета, мислителя Мацуо Басьо просто Басьо, відомого художника, ілюстратора,

митця домодерного японського мистецтва Кацусика Хокусай лише Хокусай.

Для транслітерації японських слів та назв, звертаючись до запису японських слів знаками латинської абетки за системою Нерburn, автор використовував фонетично відповідну угорську транскрипцію [5:5–6].

Німецько-угорський культурологічний словник

Наступним словником із серії культурологічних словників в Угорщині є *Німецько-угорський культурологічний словник*, що з'явився у 2003 р. Автор цього словника – угорський письменник, викладач Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша Міклош Дьєрффі – у передмові пише про свою роботу: «У культурологічному словнику можна зробити спроби на розгадку основних знаків культурного коду, який стосується певної мови. Коду, який може забезпечити прохідність між двома культурами, прохідність ключових слів, назв, понять із їх трактуванням, що майже або зовсім не перекладаються. Отже, у культурологічному словнику читатимемо не переклад заголовних слів, а їх опис і тлумачення» [6:5]. Щодо культурологічних словників – на відміну від тлумачних, етимологічних, термінологічних, словників діалектної лексики тощо – на сьогодні ні в Угорщині, ні в інших країнах світу ще немає значної передісторії або сталих традицій їх укладання. Тому поки що й неможливо точно визначити це поняття, його завдання та методику створення, як пояснює автор [6:5]. Укладач підкреслює, що Німецько-угорський словник, з огляду на його укладання, багато у чому відрізняється від своїх попередників. Причини цього вирізнення полягають у співвідношенні німецької та угорської культури і двох мов. Ці мови вже майже тисячу років тісно співіснують, і тому в угорській мові зустрічаємося з великою кількістю німецьких запозичень, термінів і понять, які на сьогодні стали невід'ємною складовою угорської мови. Німецька лексика, хоч і в значно меншій кількості, однак теж містить у собі «гунгаризми». Автор зазначає, що історичне співіснування, спільні культурні надбання угорського та німецького народів отримали особливого наголосу в етимологічному поясненні значень слів та поняттєвих тлумаченнях, які їх супроводжують. Під час добору реєстрових одиниць укладач спирався на авторитетні видання угорської фахової літератури, передусім на *Великий академічний угорсько-німецький словник* (ред.: Е. Халас, Ч. Фелдеш, П. Узоні), *Історико-етимологічний словник угорської мови*, *Малий угорський тлумачний словник*, *Словник іношомовних слів та запозичень* (Ференца Бакоша), *Етимологічний словник географічних назв* (Ласло Кішша), а також на лексикони та путівники [6:5]. Автор пише й про труднощі при укладанні словника: «(...) з одного боку я був змушений відмежувати культурологічний словник від двомовних тлумачних і етимологічних словників, а із іншого боку – від лексиконів і енциклопедій. (...). Одна частина власних назв має значну і, звичайно, детерміновано неперекладну культурну конотацію, а у відношенні інших власних назв у більшості випадків спостерігається тільки власне означення лексеми» [6:7]. Отже, розв'язання таких труднощів, вирішення того, звідки, з якого джерела і на підставі яких принципів має будуватися реєстровий склад словника, є завданням укладачів. У своїй роботі Міклош Дьєрффі намагався дотримуватися професійного, витриманого, системного підходу. Однак автор вважав за потрібне зазначити: «Я не лінгвіст і не упорядник словників, із німецькою та угорською мовою мене єднає моя письменницька та перекладацька діяльність. І цей словник народився з моєї приязні до цих мов» [6:7].

Французько-угорський культурологічний словник

Наступним в Угорщині був *Французько-угорський культурологічний словник*, що вийшов друком у 2004 р. теж у видавництві «Корвіна».

«Хто і чому відчуває близькою до себе певну мову, лише сам Бог святий знає. Однак схоже, що така приязнь має бути дуже глибокою, і її зачатки сягають далеко у дитинство» [9]. Ці слова прозвучали у квітні 2012 р. під час інтерв'ю з автором *Французько-угорського культурологічного словника* Петером Адамом. Автор розповідає, що у 1967 р. йому пощастило як

стипендіату французького уряду бути протягом двох років студентом Дослідницького центру середньовічної цивілізації (Centre d'Études Supérieures de Civilisation Médiévales) у місті Пуатьє (Poitiers), що розташоване у центральній частині Франції. Наприкінці свого навчання за кордоном Петер Адам раптово отримав повідомлення з Угорського Посольства у Франції про те, що його перебування надалі неможливе і йому негайно треба повернутися в Угорщину. Не розуміючи причини термінового примусового від'їзду, на початку січня 1969 р. Петер Адам повернувся додому в Угорщину. Наступного дня його арештували і навесні того ж року виключили з університету. Причиною було його жваве листування з угорськими однокурсниками про події «празької весни» 1968 р. Щоправда, у 1970 р. за проголошеною загальною амністією студентський статус Петера Адама в університеті був поновлений. Однак було зрозуміло, що зі своїм дипломом він не влаштується викладачем середньої школи. Тому, закінчивши університет, Петер Адам вирішив зайнятися перекладацькою діяльністю. Авторіві майбутнього французько-угорського словника пощастило: саме тоді історик Ева Г. Болаж, як зовнішній редактор монографії «Історія французької цивілізації», шукала французько-угорського перекладача. Доброю перекладацькою школою слугувала і робота в редакції журналу «Nagyvilág» у 1978 р. На той час колегами Петера Адама були відомий перекладач Ласло Немеш (Nemes László), угорська поетеса Агнеш Гергей (Gergely Ágnes) та германіст Дьордь Валко (Walkó György).

Петер Адам переклав угорською мовою безліч есе, наукових видань та творів художньої літератури французьких письменників. Серед авторів були такі імена, як Жан Поль Сартр (Jean-Paul Sartre), Роланд Барт (Roland Barthes), Мішель Фуко (Michel Foucault), П'єр Бурдьє (Pierre Bourdieu) та ін. Разом зі своїм другом, французьким письменником, драматургом і перекладачем Морісом Рено (Maurice Regnaut) Петер Адам перекладав також угорську літературу французькою мовою.

Ідея створення *Французько-угорського культурологічного словника*, за словами укладача, знову ж таки належить Іштвану Барту, тодішньому директору видавництва «Корвіна», укладачеві Англійсько-угорського та Американсько-угорського культурологічних словників. Уперше розмова Петера Адама з Іштваном Бартом про підготовку двомовного культурологічного словника відбулася у 2002 р. А влітку 2004 р. із жіночою постаттю на обкладинці – алегоричним зображенням Французької республіки – у видавництві «Корвіна» побачив світ *Французько-угорський культурологічний словник*. Йому притаманна надзвичайна розмаїтість статей. Дати, шансонетки, історичні річниці, народні звичаї, назви різносортих вин, славетні битви, цитати з художньої літератури, відомі полководці, банальності, крилаті вислови, відомі сорти сирів та назви кулінарних делікатесів – усе це зібрано в реєстрових статтях на перший погляд «нікудишнього» культурологічного словника – так характеризує у передмові свою роботу сам укладач Петер Адам [2:5]. На запитання «Чим саме пов'язуються між собою заголовні статті?» автор дає таку відповідь: «(...) усі вони знаходяться (...) у головах шістдесяти мільйонів французів. Те, що ці речі, факти, поняття від Бордо до Страсбурга, від Шербурга до Марселя нікому не потрібно пояснювати. І що в буденній мові, в газеті чи по радіо, або по телебаченню достатньо зробити тільки натяк, як усі розуміють, про що йдеться. Навіть якщо більшість людей і не усвідомлює, що усе це вони знають, що усе це міститься в їх головах». Автор запитує самого себе: «Яким має бути цей словник? (...) із чим він буде мати споріднені риси – із лексиконом чи з невеличким есе?» [2:6]. Вирішити цю дилему авторіві допоміг *Англійсько-угорський культурологічний словник* Іштвана Барта, що потрапив до його рук: «Без цього видання моя книжка була б зовсім іншою, і взагалі, чи насмівився б я на таку справу» [2:6].

Італійсько-угорський культурологічний словник

У 2008 р. в Угорщині з'являється ще одна лексикографічна робота із серії двомовних культурологічних словників – *Італійсько-угорський культурологічний словник*, автором якого є

Ласло Стано. Культурологічний словник як жанр пізнавальної літератури важко піддається визначенню. Те, що саме має бути у словнику у певних межах добору реєстру, попри передчуття автора, з'ясовується ще і його особистим смаком, – пояснює укладач [8:6]. У передмові до словника автор описує цікаву історію, яка сталася з ним ще на початку вивчення італійської мови: «Я обідав у товаристві італійців у одному із ресторанів, які хотіли скуштувати щось угорське, і цього разу вони вибрали голубці. Їжа їм смакувала, а один з них запитав: «Звідки ви постачаєте капусту як сировину? *«Sono cavoli nostri»*, – відповів йому я, вважаючи, що кажу італійською, що це наша капуста. Італієць здивовано подивився на мене, нічого не сказав, а потім пробубнів щось подібне: «як ні, то ні» і відвернувся від мене. Деяко пізніше я дізнався, що вираз *«cavoli miei/nostri»* має значення: «не твоє діло, тобі що до того?» Я образив гостя, сам не знаючи того (правильно було б вжити слово *«nostrani»*).

Аби уникнути таких ситуацій у нагоді може стати культурологічний словник. « (...) ось тут і починається культурологічний словник» [8:5] – констатує укладач і наводить ще один комічний приклад з угорської преси: «На світанку у суботу на одному з найбільших вулканів Європи – Етні на висоту сотні метрів виривалися вогняні язики... Виверження тривало близько півтори години, супроводжуваний потужний гуркіт виверження можна було почути навіть у Сицилії» [8:5]. Такі помилки не потребують особливих коментарів, і казуси такого роду трапляються у будь-якому мовному просторі.

Італійська культура, як і кожна національна культура, тісно пов'язана з культурою інших націй. Особливо живими є латинські корені. Італійці завжди підтримували тісні зв'язки з народами інших країн, вплив глобалізації не оминув і Італію. Добираючи реєстрові одиниці, укладач італійсько-угорського культурологічного словника першочергово брав до уваги два аспекти. Передусім, що усі явища, які підлягають розгляду, мають бути пов'язані з Італією. Заголовні слова мають віддзеркалювати культуру італійців. Власні назви залучалися до словника тільки за умови, що вони є складовою певного поняття або сталого виразу, це стосувалося, зокрема і топонімів та назв установ. Винятком були лише ті назви, які пов'язані з певною легендою, традицією, наприклад, Беневенто (Benevento) – це назва міста у регіоні Кампанія, яке стало відомим завдяки легендам про відьом.

Ласло Стано пояснює, що при формуванні словникового реєстру він намагався уникнути повторів інформації, яку подають у лексиконах, підручниках, словниках тощо. У разі інформації про певну мовну одиницю добиралися такі означення понять, якими володіє кожний пересічний італієць. Ядро заголовних статей складають італійські стереотипи у порівнянні з іншими культурологічними словниками. Італійсько-угорський культурологічний словник вирізняється новизною: наявністю цитат, висловів та оцінок з вуст іноземців про Італію: «Вони були включені у склад культурологічного словника тому, що про Італію, напевно, частіше, ніж про будь-яку іншу країну, створюється подвійне уявлення: така Італія, якою вона є, і, якою її бачать інші» [8:7]. У кінці Італійсько-угорського культурологічного словника читачеві запропоновано покажчик італійських власних назв у алфавітному порядку італійської абетки, у якому вміщено прізвища, імена та загальні назви, що існують у колективній свідомості італійців [8:302–304].

Російський культурологічний словник

Російський культурологічний словник відомого перекладача російської літератури Андраша Шопроні вийшов друком у будапештському видавництві «Корвіна» у 2008 р.

Автор починає та закінчує короткий вступ до свого словника зауваженнями щодо неосяжності кожної культури, тобто неможливості створити ідеальний культурологічний словник, який би задовільнив потреби всіх користувачів та критиків. «Никто не обнимет необъятного», цитує Андраш Шопроні Козьму Пруткова та додає слова поета Ігоря Северяніна: «Всех женщин все равно не перелюбишь».

Автор зазначає що цей словник містить у собі як старі, сталі явища культури, так і нові,

до яких належать події останніх двох десятиліть. Неможливо повністю уникнути явищ культури періоду Радянського Союзу, адже Росія сімдесят років існувала у його складі, а іноземці дуже часто ототожнюють Росію з Союзом Радянських Соціалістичних Республік. Цим пояснюється наявність у *Російському культурологічному словнику* таких словникових статей, як, наприклад, «Крым» та «Чернобыль» [7:5–6].

Під час укладання будь-якого словника найважливішою є проблема пошуку критеріїв добору його лексичних одиниць. Стосовно *Російського культурологічного словника* Андраш Шопроні не дає чіткого визначення щодо критеріїв відбору лексики. За його словами, він користувався складеним ним особисто, протягом багаторічної перекладацької роботи, словником, а також користувався енциклопедичними виданнями, словниками, літературними набутками російської культури, використовував довідкові видання з питань історії, побуту, традицій тощо.

Російський культурологічний словник нараховує більш ніж дві тисячі словникових статей, у яких реєстрові слова подаються кирилицею за російським алфавітом із наступним угорським перекладом.

До словникового складу увійшли лексичні одиниці – концепти російської культури, що відкривають для угорського читача зміст російських реалій. Словникова стаття, крім розкриття значення заголовних слів, містить у собі розмаїту, пов'язану з ним інформацію про історичні, етнографічні, політичні, географічні, музичні, краєзнавчі відомості. Надається також інформація про сферу вживання заголовних слів. Посилання у словникових статтях позначаються стрілкою (→).

Вибрана використана література нараховує 40 угорськомовних та 44 російськомовних джерел, серед яких перераховуються різні за своїм призначенням, обсягом і тематикою видання: це і статті з актуальної на час укладання словника преси, історичні нариси, енциклопедії, словники, довідники, наукові видання й підручники, російська художня література, й видання про символіку Росії, книжки про відомих політиків, визначних представників російського мистецтва і про мистецтво взагалі, про російську православну церкву, про побут та звичаї. У цьому покажчику фігурують також географічні довідники, книжки з країнознавства, російської кулінарії, видання про окультизм, усну поетичну творчість російського народу і національностей Росії тощо.

У кінці *Російського культурологічного словника* автор-укладач подає так званий індекс: своєрідний перелік словникових статей та культурологічної інформації словника майже на ста сторінках [7:479–573]. Індексний ряд містить сім великих категорій – особи, природознавство, суспільство, історія, мистецтво, буденщина та інше, – що у свою чергу, поділяються на 62 підрозділи.

24 січня 2013 р. у мене була нагода особисто зустрітися та поспілкуватися з Андрашем Шопроні. Під час розмови ми порушили низку питань про створення українсько-угорського культурологічного словника: Для кого створюється культурологічний словник? Яким має бути обсяг реєстрових статей словника? Яким має бути мовний стиль словника? З яких джерел треба і можна брати інформацію для словника? Що краще використовувати під час укладання словника: алфавітний порядок розташування реєстрових статей чи розподіл на тематичні групи? Чи варто перелічувати осіб сучасної політичної еліти? Чи доцільно вмістити у словник прислів'я, афоризми, крилаті вислови, гасла тощо? Чи потрібен ілюстративний матеріал? Відповіді на ці запитання можна отримати тільки після ретельного перегляду наявних двомовних культурологічних словників. І чим більше буде таких словників, тим чіткіше буде вимальовуватися структура їх укладання.

Отже, як висновок, можна сказати, що при укладанні і доборі словникових статей більшість упорядників керувалися суб'єктивними чинниками, аби якомога повніше передати культурологічні реалії, які не зафіксовані іншими лексикографічними працями.

На закінчення моєї доповіді дозвольте зачитати цитату із статті Вахтанга Івановича Ке-

буладзе, що з'явилася з приводу продовження публікації Європейського словника філософій «Vocabulaire européen des philosophies. Dictionnaire des intraduisibles» в українському викладі: «Мислення завжди починається з виклику, відповідаючи на який, ми починаємо розуміти, хто ми є насправді, в якому світі ми живемо, і яка доля нас чекає. (...) ми починаємо розуміти, що неперекладність – це свідчення культурного розмаїття, яке і є справжнім інтелектуальним багатством, поціновувати незрозуміле як прояв чужого розуму, усвідомлювати, що справжня людяність можлива лише як багатоголосся різних голосів, як переплетення різних культурних традицій, як співіснування й діалог багатьох розумів» [12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Banczerowski Janusz. A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései / Janusz Banczerowski. – Budapest: ELTE BTK Szláv és Balti Intézet Lengyel Filológiai Tanszék, 2000. – 402 с.
2. Ádám Péter. Francia–magyar kulturális szótár / Péter Ádám. – Budapest: Corvina Kiadó Kft., 2005. – 256 с.
3. Bart István. Amerikai–magyar kulturális szótár / István Bart. – Budapest: Corvina. Kiadó Kft., 2000. – 160 с.
4. Bart István. Angol–magyar kulturális szótár / István Bart. – Budapest: Corvina. Kiadó Kft., 1998. – 273 с.
5. Gy.Horváth László – Turai Hedvig szerk., Japán Kulturális Lexikon / L. Gy Horváth. – H. Turai szerk.: Budapest: Corvina Kiadó Kft., 1999. – 272 с.
6. Györffy Miklós. Német-magyar kulturális szótár / Miklós Györffy. – Budapest: Corvina kiadó Kft., 2003. – 248 с.
7. Soproni András. Orosz kulturális szótár / András Soproni. – Budapest: Corvina Kiadó Kft., 2008. – 573 с.
8. Sztanó László. Olasz-magyar kulturális szótár /László Sztanó. – Budapest: Corvina kiadó Kft., 2008. – 304 с.
9. Interjú: Adám Péter. – 2012. április. – Режим доступу: <http://ekultura.hu/olvasnivalo/egyeb/cikk/2012-05-06+11%3A00%3A00/interju-adam-peter-2012-aprilis>.
10. Kulturális szótárak a Corvina kiadótól, 2003. – Режим доступу: http://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/kulturalis_szotarak_a_corvina_kiadotol/1057076.
11. Лексикон неперекладностей – неперекладність лексиконів.
Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/leksikon-neperekladnostey-neperekladnist-leksikoniv>.